

пропонується гра «Будьмо ввічливими. Розмова по телефону». Мета – формувати вміння діалогічного мовлення, працювати в парах, вибирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, збагачувати мовлення комунікативно значущими етикетними формулами, підвищувати культуру усного мовлення. За характером гра є навчальною, усною, діалогічною, парно-груповою. Учитель повинен повідомити тему і мету гри, створити мовленнєву ситуацію, контролювати процес гри. Завдання учнів полягають у тому, щоб розподілити ролі між собою, уважно спостерігати за іншими, адже вони оцінюють своїх однокласників. Учні за бажанням поділяються на пари. Кожна з цих пар повинна підготувати діалог по телефону з великою кількістю різних етикетних формул. Інші гравці слухають діалоги і підраховують кількість та доцільність використаних зворотів. Перемагає та пара, яка підготувала найбільш ввічливий діалог і досягнула комунікативної мети.

У 6 класі, урок повторення вкінці року можна провести повністю у формі рольової гри «Ток-шоу», де учні поділені на ролі, відповідно до завдань, які вони мали підготувати попередньо. Завдання пропонуються згідно тих тем, які вивчалися протягом року: лексикологія, фразеологія, словотвір та орфографія, морфологія й орфографія.

Отже, рольова гра є надзвичайно важливою у навчально-виховному процесі. Рольову гру можна віднести до поля «комунікативна гра», оскільки вона сприяє удосконаленню комунікативної компетентності, успішного спілкування школяра. Рольова гра може стати формою проведення всього уроку або структурним її елементом, використовуватися на уроці розвитку мовлення або аспектному.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі (матеріали круглого столу). Українська мова і література в школі, 2012. №4. С. 51–64.
2. Лещенко Г. П. Комунікативна гра як засіб формування комунікативної україномовної компетентності школярів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: філологічна. 2013. Випуск 40. С. 214-218.
3. Мельничайко О. І. Рідна мова. Комунікативні вправи. Тернопіль : Богдан, 2004. 48 с.
4. Пентиліук М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання рідної мови. УМЛШ. 2006. №1. С. 15–20.
5. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання.: за ред. О. І. Пометун. Київ. А.С.К., 2004. 192 с.
6. Українська мова 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх закладів з українською мовою навчання. Українська мова і література в школі. – 2013. № 1. С. 32–55.

*Нестерчук Катерина
Науковий керівник – доц. Панчук Галина*

ПОГЛЯДИ О. ЗАБУЖКО І Ю. ШЕВЕЛЬОВА НА СЛЕНГ, ЗАПОЗИЧЕННЯ І ГОВІРКИ ЯК НА ДЖЕРЕЛА ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мова – це не лише найважливіший засіб комунікації та спосіб формування інформаційних зв'язків, а й вагомий і невід'ємний елемент кожної нації. Навіть більше, мова є найголовнішим засобом націєтворення, ознакою самобутності й унікальності певного народу та ідентифікатором його культури. Роль української мови, котра пройшла тернистий шлях розвитку у зв'язку з колоніальним і напівколоніальним минулим України, цензурними утисками й іншими заборонами, в житті кожного українця – неоціненна.

Упродовж свого розвитку українська мова розширювала і звужувала сфери вживання, змінювала свій статус, зазнавала насильницької асиміляції, знову відроджувалася, набувала нових ознак і, зокрема, формувала неповторний лексичний склад. Закономірним процесом лексичного збагачення є проникнення до рідної мови іншомовних слів. В українській мові є немало кодифікованих росіянізмів, полонізмів, германізмів, тюркізмів та інших запозичень, що разом складають близько 10% від усієї лексики. Однак відбувається і процес засмічення мови шляхом ненормативного вживання іншомовних слів, коли перекинується їхня вимова і навіть значення [1, с. 5].

Сьогодні можемо спостерігати розвиток різних думок щодо джерел збагачення і водночас засмічення української мови, що неодноразово стає предметом досліджень багатьох учених і, власне, зумовлює актуальність обраної теми, оскільки в центрі нашої розвідки будуть погляди Оксани Забужко і Юрія Шевельова на сленг, діалектизми і різні запозичення як на життєдайні джерела української мови.

Мета праці – проаналізувати на матеріалі приватного листування двох непересічних особистостей – української письменниці і діаспорного мовознавця – їхні міркування про на сленг, запозичення і говірки.

Проблема лексичного складу мови, зокрема її сленгового наповнення, знаходиться в полі зору як вітчизняних (С. Пиркало, Л. Ставицька, Л. Масенко, А. Коваль, Н. Бабич, Н. Шовкун), так і зарубіжних вчених (В. Девкін, А. Хроленко, В. Жельвіс, В. Леві, Р. Берон, В. Розен, В. Дружбинський тощо) [3, С. 162-163].

Передусім слід зазначити, що епістолярне спілкування О. Забужко і Ю. Шевельова упродовж 1992-2002 рр. привернуло нашу увагу не випадково, адже епістолярій видатних українських діячів – це надзвичайно цінна спадщина для дослідження питання української мови, української ідеї, а відтак – і України як незалежної держави. Окрім цього, провідним концептом, тобто фундаментальною і досить важливою темою «Вибраного листування...» є, власне, мовне питання.

О. Забужко і Ю. Шевельов поділяли думку про те, що українська мова житиме тоді, коли розвиватиметься сленг. Про його доленосне значення у вирішенні мовного питання Юрій Володимирович пише в листі від 28 листопада 1995 року: «Жарти жартами, а от уже тепер одне певне. І в дослідженнях і в листі з 28 серпня розкішно квітне наш сленг. Я вірю в сленг. Французи, італійці, еспанці – усі вони знайшли себе не з клясиків міднокутих, а таки з сленгів – апеннінського, галльського, піренейського... Ірландизація не страшна, коли живий сленг. Я вболівав, що його в нас нема. А він, так виглядає, є. Мовчатимуть Росії і Америки, як це там говориться в наших анти-рільських, які всі були суцільним Перекладом. Хоч і за нього спасибі, але безсмертя не в ньому» [2, с. 78].

Вочевидь, учасники «діалогу на відстані» поклали на сленг великі надії, оскільки вважали, що саме він зможе ліквідувати той «успадкований трагічний розрив між писемним і усним мовленням – між нормативною установкою на мертвомовну «нетленку», коленкоріві палітурки й томики серії «Шкільна бібліотека», з одного боку, і – хай якою там потолоченою, бозна-чим захарашеною, а все ж живою розмовною мовою» [2, с. 84]. Про це пише Оксана Забужко в листі від 16 грудня 1995 р. та, маючи намір наголосити на величезній ролі сленгу як життєдайного джерела української мови, розповідає про українського поета і кінорежисера Станіслава Чернілевського, котрий «рве на собі рештки волосся: я, каже, тільки тепер зрозумів, що зробили з мовою (і це, завважте, поет говорить, і то поет не літукраїнсько-спілчанського розливу!). Немає в культурі сленгу – нема чим перекладати фільми сучасної тематики! З досади він, бідака, взяв та й вимуштрував наших акторів на оте горопашне «И» в родовому відмінку, і тепер у нас із телекрана чиказькі бандюги чешуть не затинаючись про брак «чесности», «щирости» тощо...» [2, с. 85].

Безсмертя української мови полягає ще й у її здатності збагачуватися шляхом входження певних груп запозиченої лексики. На думку О. Забужко, запозичення здатні заповнювати усі лексичні прогалини у мові, додаючи в такий спосіб їй міцності і непереможної сили. Однак через брак досвіду письменниці в листі від 3 березня 1996 р. просить Шевельова висловити свій погляд на цю проблему: «Живого містка – нема: мені навіть на презентації закидав один галицький мовний пурист – жартома, звісно, – «не засмічення мови нецензурщиною, а засмічення її чужоземною нецензурщиною», – мовляв, є ж власна, треба тільки за нею гарненько попошукати по словниках... А я думаю – чи ж дійсно треба? Може, по-справжньому мова виживає не в обороні своєї чистоти й незайманості, не вольовим нап'яттям зусиль насупротив чужорідному слову, а якраз наоборіт, здатністю перетравити чуже, зробити його своїм? Так би мовити, не високим імунітетом – а міцним шлунком? Це навіть не думка, для думання в цьому напрямі мені бракує елементарної лінгвістичної ерудиції, – це чиста інтуїція, і

я була б Вам безмірно вдячна, якби Ви мене в цьому питанні навели на якусь тропу. Бо для мене це зараз справді болюча тема – мертва українська заповнила не тільки радіо- й телеэфір, нею починають говорити в побуті!» [2, с. 98].

«Навести на якусь тропу» Юрій Володимирович вирішив не лише одну Забужко, а й усіх, кого хвилювало (або й ні!) мовне питання. У цьому випадку його могутньою зброєю була доповідь «Up or Out? З проблематики формування українського числівника як частини мови», з якою він мав виступити в 1996 році на пленарному засіданні Харківського конгресу. Однак мовознавець отримав удар у спину внаслідок «цензурного втручання з боку тих самих інститутів, проти чий мововбивчої «диявольської політики ЮШ виступив у своїй доповіді (а перед тим провоював усе своє наукове життя)» [2, с. 134]. Пояснення такої реакції критики на край важливу для української мови працю знаходимо в додатках до листа Ю. Шевельова від 15 жовтня 1996 р., де О. Забужко розтлумачує, що ця доповідь «було в дійсності присвячено не так «проблемі формування числівника» (то, кажучи цитатою з самої доповіді, «дрібничка. Але за цією дрібничкою велике питання незалежності розвитку української мови»), як – шевельовським улюбленим методом «від часткового до загального» – критиці базових засад сучасного українського мовознавства яко спадкоємця сталінської (чи, точніше, «білодідівської») традиції нищення мови засобом її кодифікації» [2, с. 133].

У статті «Up or Out? З проблематики формування українського числівника як частини мови», яку О. Забужко помістила до «Вибраного листування», довідуємося про ті два мововбивчі інститути Академії наук, котрих свого часу було поставлено на сторожі коло українського слова і які начебто турбувалися про нашу мову, суворо контролюючи, «щоб до пшениці не домішалися бур'яни. Усе, що не ввійшло до тих томищ, – це «не сучасна українська літературна мова», усе це – «архаїзми й діалектизми» [2, с. 443].

Шевельов у своїй розвідці зазначав, що коли українські діалекти не входять в літературну мову, то вони гинуть. За мовознавцем, інновації в мові можуть походити з таких джерел, як сленг, запозичення і говірки, а «критерій доцільності має вимірюватися не характером джерела, а місцем у мовному розвитку й доцільністю з погляду цього розвитку» [2, с. 441]. Проте в 50-х роках інститут мовознавства в Києві орієнтувався на іншу шкалу оцінок і приймав ті українські інновації, які були ідентичними з російськими. Отож цим «українській мові перекреслено не тільки її минуле, а і її майбутнє» [2, С. 441-442].

Як бачимо, зі складним питанням щодо джерел збагачення і засмічення української мови тісно пов'язана проблема її становлення й незалежного розвитку. На нашу думку, варто все ж погодитися з твердженнями обох учасників «діалогу на відстані», оскільки істинним є те, що наша мова житиме, якщо з'являтимуться сленгові новоутворення, запозичуватимуться іншомовні слова і активно впроваджуватимуться в літературну мову діалектизми, котрі свого часу послужили основою виникнення первісної української мови. Відрадно, що значення говірок для розвитку нашої мови не применшував видатний діяч ХХ ст. Максим Рильський, який в одній зі своїх праць зазначав, що «... збагачення мови йде, безперечно, не тільки шляхом прямого утворення нових слів, неологізмів, а й шляхом переосмислення слів давніх, і шляхом умілого й доречного використання влучних і зрозумілих діалектизмів» [4, с. 71].

Отже, як говірковий лексичний матеріал, так і сленговий та іншомовний – це не мовне сміття, а джерела життя української мови, тому погляди О. Забужко і Ю. Шевельова щодо цього, висвітлені в їхній приватній кореспонденції, вартують уваги і є неабияк актуальними в контексті сучасного стану розвитку рідної мови. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в зіставленні тверджень згаданих діячів із поглядами сучасних українських учених-мовознавців щодо цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрус С.О. Шануймо й кохаймося у мові калиновій: методико-бібліографічні матеріали / уклад. С.О. Андрус, ред. Т.В. Смекалова ; Управління культури і туризму Харківської облдержадміністрації. Харків, 2019. 23 с.
2. Забужко О., Шевельов Ю. Вибране листування на тлі доби : 1992-2002. З доданими творами, коментарями, причинами до біографії та іншими документами. Київ : КОМОРА, 2013. 504 с.

3. Півнюк В.М. Сленги в сучасній українській мові / В.М. Півнюк // Культура і мистецтво у сучасному світі, 2010. Вип. 11. С. 162-167. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/Kmss_2010_11_22.pdf. (дата звернення: 21.04.2021)
4. Рильський М.Т. Як парость виноградної лози / М.Т. Рильський ; упоряд. Г.М. Колесник ; відп. ред. І.К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1973. 264 с.

Іноземцева Юлія

Науковий керівник – доц. Дащенко Наталія

ПРОБЛЕМНО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕГІОНАЛЬНОЇ РАНКОВОЇ ТЕЛЕПРОГРАМИ «ТВІЙ РАНОК»

Телебачення має вагомий вплив на особистісні установки людини, її думки, цінності, погляди, сприйняття дійсності. Згідно з результатами опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа» у 2020 р. рівень довіри до регіонального телебачення був фактично на одному щаблі з інтернет-сайтами, незважаючи на суттєве зниження цієї цифри порівняно з минулими роками (наприклад, у 2015 р. 43 % опитаних звірялися з контентом регіональних телеканалів, а у 2020 р. – лише 28%) [1]. Цей результат не можна вважати низьким, адже він вказує, що кожен третій українець регулярно переглядає місцеве телебачення. На думку Н. Лещик, на регіональному рівні ТБ «поширює інформацію повніше і швидше, достовірніше і емоційніше, ніж інші ЗМІ» [2]. Тому вивчення тематики сюжетів регіональних телепрограм становить актуальний предмет наукового вивчення з прагматичною настановою.

Аналізу регіональних ранкових телепрограм, виокремленню їх структурних і тематичних ознак присвячено праці О. Беци, А. Горчикової, Т. Крайнікової, Н. Лещик, М. Нагорняк, А. Полісученко, А. Пономаренко, О. Ятчук та ін. Науковці вивчали телевізійну інтерактивність (Р. Борецький), інформаційне насичення ранкових телеэфірів (А. Стащенко), діалогічні форми телевізійного мовлення (Ю. Єлісовенко), жанрові особливості сюжетів у ранкових телепрограмах (В. Гоян).

Мета статті – провести аналіз актуалізованих тем у прямих ефірах регіональної ранкової телепрограми «Твій ранок» на телеканалі «Тернопіль 1». Джерела: випуски телепрограми за 12-16.04.2021 р., оприлюднені на платформі «Ютуб».

Зазначимо, що ранкові телепрограми є рідкістю в регіональному телепросторі. Це можна пояснити тим, що бракує досвіду, ресурсів, харизматичних ведучих тощо. А. Яковець доводить, що «телебачення, у якому немає прямого ефіру, – це, певною мірою, порожнє телебачення», а «довіра глядача до того, що передається в запису, є значно нижчою, ніж до живого ефіру» [5]. Тому формат ранкової телепередачі у прямому ефірі є ефективним з погляду залучення глядачів, взаємодії з ними і вимагає високої рівня підготовки до прямих включень. Крім того, ранкове інформування змушене балансувати між інформативністю та інфотейнментом, що вимагає структурувати фактаж, ділити його на тематичні блоки, не навантажувати аудиторію надто складними повідомленнями. Проблеми, які висвітлюють у сюжетах регіональні ранкові телепрограми, їх змістове та ідейне наповнення й, безперечно, майстерність і компетентність журналістів, впливають на залученість глядачів у «денний» інформаційний простір, формують рівень довіри до телеканалу.

«Тернопіль 1» – місцевий інформаційно-розважальний телеканал сімейного типу, мовлення якого відбувається через кабельні мережі у Тернопільській області (зокрема в Кременці, Чорткові, Тербовлі). Цей регіональний телеканал заснований 26 квітня 2017 р., а повноцінну роботу розпочав після отримання ліцензії у січні 2018 р. Зараз канал має цілодобовий обсяг мовлення та гасло «Тернопіль – це ти!». Програмне наповнення телеканалу [4] складають короткі випуски новин «ТІ Новини», кількахвилинна телепередача про відомих містян «Персона», різноманітні реаліті-шоу на актуальні теми, як-от: «Смачний сюрприз», «Весілля за один день», «Ти красива», «Стань моделлю», «Добрий вечір» тощо; соціальний телепроект «Небайдужі»; розважальні шоу «Хто кого», «Домашній магазин», «Вмикайся»;